

Cumhuriyet Dönemi Türk Müzeciliği

Turkish Museology in Republican Era

İsmail ÖZER*

*Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Cumhuriyet Yerleşkesi, K: 2, No: 5, 52200, Altınordu, Ordu.

Email: iozer01@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5910-4216

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 9 Haziran 2023

Birinci düzeltme: 15 Eylül 2023

Kabul: 04 Ekim 2023

Anahtar sözcükler: Müze, Müzecilik, Eski eser, Etnografya, Asar-ı Atika.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 9 June 2023

Resubmitted: 15 September 2023

Accepted: 04 October 2023

Key words: Museum, Museology, Antiquities, Ethnography, Ancient artifact.

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Türk Müzeciliğinin tarih içerisindeki gelişimi ve çağdaş müzecilik anlayışı çerçevesinde örgütlenme çabasını anlatabilmektir. Konu irdelenmeye çalışılırken Batı standartlarında müzecilik çalışmalarının başladığı dönemden yakın tarihimize kadarki süreç ana hatları çerçevesinde ele alınmıştır. Osmanlı döneminden başlayarak incelenen Türk Müzeciliğinin gelişme süreci, bürokratik karmaşa içerisinde uzun yıllar sadece muhafaza etme şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak çağdaş standartlarda kayıt ve tasnif işlemleri gerçekleşmediği, yeterli sayıda uzman personel ve memurun temin edilemediği müzeler, uzun yıllar boyunca etik değerlere sahip müze personeli sayesinde korunabilmişlerdir. Türk Müzeciliğinin çağdaş anlayışa hızla ulaşabilme gayreti 1970'li yıllardan itibaren başlayabilmiş bu tarihten önce ciddi bir ivme yakalanamamıştır.

ABSTRACT

The aim of this research is to explain the development of Turkish Museology in the historical period. While trying to examine the subject, the process from the beginning of museology studies in modern standards to our recent history has been explained within the framework of the main lines. The development process of museology, which we examined starting from the Ottoman period, took place in the form of preservation for many years in bureaucratic chaos. Museums, where a sufficient expert personnel and civil servants cannot be provided, have been protected for many years by museum personnel with ethical values. It is a sad situation that the effort of Turkish Museology to reach the modern understanding rapidly started from the 1970s, but before this date, a serious acceleration could not be achieved.

GİRİŞ

Müze kavramı az gelişmiş ve gelişmekte olan milletlerde eski eser sergisi veya deposu manasına gelse de çağdaş müzecilik anlayışı müzeleri eğitim aracı kabul ederek milli kültür öğelerini yeni nesillere aktarmayı amaç edinmektedir. Zevk almak veya yarar sağlamak amacıyla sınıflandırılmış nesnelere bütünü olarak bilinen koleksiyonların halka gösterilmesi ve kamuya açık hale gelmesiyle müze ve müzecilik kavramları doğmuştur (Uzun 2020). Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri eğitim ve sanatsal zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden müesseselere müze, müzelerdeki içeriğin korunması ve sunumu için gerekli teknik bilgileri içeren

bilimsel çalışma alanına da müzecilik adı verilmektedir (Resmî Gazete 1970). Müzeler, “soyut” ve “somut” insanlık mirasını ve çevresini, kâr gayesi gütmeyen, eğitim, çalışma ve eğlenme amacı için edinen, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, kalıcı, topluma ve toplumun gelişimine hizmet eden, halka açık kurumlar olarak nitelendirilmektedir (Kandemir ve Uçar 2015). Tüm uygarlıklar, kendilerinden önceki uygarlıklara ve onların ürünlerine ilgi duymuşlar bu ilgiye bağlı davranışlar da korumayı olumlu ya da olumsuz etkilemiştir. Kültür varlığı olarak nitelendirilen eserler ve yapılar için her uygarlık kendine özgü koruma programları düzenlemiş bunun sonucu olarak bu değerlerin büyük bir bölümü gün-

müze kadar gelebilmiştir. Günümüzün koruma anlayışı geçmişten bize kalan bu değerlerin dünyanın ortak mirası olduğundan hareketle bunları gelecek nesillere aktarmak anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Koruma sürecinde yasal, örgütsel ve maddi düzenlemelere gerek duyulmaktadır (Madran 1996). Bu açıdan bakıldığında Türklerde müze ve müzecilik kavramlarının oluşumunu 19. yüzyılda başlatmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Müzecilik fikrinin Selçuklu Devletinden itibaren başladığı yönünde değerlendirmeler yapılsa da (Yücel 1999) bunlar günümüz müze ve müzecilik anlayışı çerçevesinde değerlendirilemez. Selçuklu devri Konya surlarında kullanılan antik çağlara ait taş ve sütunlar veyahut Osmanlı döneminde Süleymaniye Camii'nin inşası sırasında hipodromdan kalan taşların kullanılması gibi olaylar müze bilincine örnek gösterilmek için yeterli veriler değildir. Örneğin, Ara Güler 1958'de Aydın Geyre civarında köylülerin Afrodiasias Antik Kenti kalıntıları ile iç içe yaşadığını ve tarihi eserleri günlük hayatlarında kullandığını görmüştür. Bu durum koruma ve aktarma amacından ziyade kolay temin edilmelerinden ve tarihi değer atfedilmemelerinden dolayı günlük yaşamda kullanılmasından ileri gelmektedir.

Kamuya açık ilk müze teşkilatlanması, 1683 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Türkiye'de ise ilk müze nüvesinin kuruluşu neredeyse iki yüzyıl sonra, eski eserlerin depo edilmesiyle başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu siyasi ve ekonomik yönden zor durumda olduğundan bu ortamda eski eser ve müze konusuna ilgi duyanlar azdı. Kültür hazinelerinden birçoğu koruma mevzuatının yürürlüğe girmesine değin geçen süre zarfında hiçbir engelle karşılaşmadan yabancı ülkelere taşınarak yitirilmiştir (Önge 2018). Bu dönemlerde eski eserlerin hukuki durumlarını düzenleyen hükümlere göre ilgili arazi ihya yoluyla iktisap edilmemişse taşınmaz mallardan herkes istediği gibi tasarruf edebilmektedir (Mumcu 1969).

Osmanlı bürokrasisine eski eserleri koruma anlayışı Tanzimat döneminden itibaren girmiştir. Avrupa'nın kültürel durumunu yakından bilen Fethi Ahmet Paşa 1846 yılında Topkapı Sarayı'ndaki depolarda bulunan eserleri tasnif ve

tanzim ederek Mecma-ı Âsâr-ı Atıka ve Mecma-ı Esiha-ı Atıka şeklinde iki müze bölümü olarak düzenlemiştir. 1868 tarihinde İngilizlerin Selçuk ve çevresinde yaptığı kazılarda çıkardığı eserleri Osmanlı sınırları dışına naklettiği rapor edilince harekete geçen devlet, nizamname yayınlayarak müze açılmasına karar vermiştir (Çakmak 2019). 1869, 1874 ve 1884 yıllarında birbirlerini tamamlayacak şekilde çıkarılan eski eserler ile doğrudan ilgili ilk yasal düzenlemeler olan Âsâr-ı Atıka Nizamnameleri, ana hatlarıyla günümüzün Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu karşılığında kullanılmışlardır (Çal 1997). Âsâr-ı Atıka, sahip olduğu çeşitli değerler nedeniyle korunarak gelecek nesillere intikal ettirilmesi istenen arkeolojik, etnografik ve mimari mirası tanımlamak için ülkemizde kullanılmış olan eski terimdir. Günümüz Türkçesindeki karşılığı eski eser olan terim 1970'li yıllara kadar kullanılmıştır (Önge 2018).

1881 yılında Müze-i Hümayun müdürlüğüne tayin edilen Osman Hamdi Bey tarafından hazırlanan 1884 Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi eski eserlerin yurtdışına çıkarılmasını kesin olarak yasaklaması açısından önemlidir. Osman Hamdi Bey arkeolojik kazılar yaparak çıkarılan eserleri Müze-i Hümayûn'da muhafaza ve teşhir etti. Eski eserlerin çoğalmasi ile birlikte 1892 yılında Çinili Köşk karşısında iki katlı ve altı salonlu müze binasını inşa ettirdi (Çakmak 2019). Osman Hamdi Bey, sanat eserlerine ilgi ve sevginin olmadığı bir ülkede eski eserlere yapılan tahribatı önlemenin mümkün olamayacağı düşüncesindeydi. Bu sebeple 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'ni kurdu. Bu sayede 1888 yılında ilk mezunlarını veren bu okuldan Aziz Ogan gibi kıymetli arkeologlar yetişti (Muşmal ve Gümüş 2021). Türk Müzeleri gerçek anlamda müze kimliğine Osman Hamdi Bey döneminde kavuşabilmiştir. Onun 1910 yılında ölümünden sonra yerine atanan Halil Ethem Bey I. Dünya Savaşı içerisindeki karışık durumda bile İstanbul Âsâr-ı Atıka Muhibleri cemiyetini kurmuş, müzeleri geliştirmiştir. Ayrıca Muhafaza-i Âsâr-ı Atıka Encümenini kurup yönetmiş, yurt dışına kaçırılan eski eserlerin bir bölümünü de kurtarmayı başarmıştır (Mumcu 1969).

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MÜZECİLİĞİ

Türkiye’de müzecilik çalışmaları Osmanlı Döneminde Maarif Nezareti altında sürdürülmüştür. Benzer şekilde Ankara Hükümeti içerisinde de müzecilik ile alakalı faaliyetler Maarif Vekaleti tarafından yürütülmüştür (Muşmal ve Gümüş 2021). TBMM’nin açılmasından sonra 03.05.1920’de 11 vekâletten oluşan İcra Vekilleri Heyeti kurulmuştur. Maarif Vekili Rıza Nur Bey, ilk İcra Vekilleri Heyeti’nin programını okurken eski eserleri kayıt altına alıp muhafaza etmenin gerekliliğinden bahsetmiştir (Dağlı ve Aktürk 1988). Bu noktadan hareketle Maarif Vekâleti’ne bağlı Âsâr-ı Atıka Müdürlüğü kurulmuştur. 1921 yılında bu müdürlük Hars Müdürlüğü adını almış ve müzelerin gelişimine, kültür varlığı niteliğindeki her türlü eserin derlenip koruma altına alınmasına çalışmıştır (Şahin 2020). Hars Müdürü Mübarek Galip Bey 1921 yılında yeni devletin ilk müzesi olan Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ni Ankara Kalesinin kuzeydoğu ucundaki Akkale burcunda hizmete açmıştır (Çetin 2007). Besim Atalay Bey bu müzenin durumunu şu şekilde tasvir etmiştir: *“Burada dağın tepesinde bir müze var. Bir kere orası müze olamaz. Biz medenî bir millet olduğumuzu, mazimize hürmet ettiğimizi ne ile göstereceğiz? Bu müzedeki eski eserler bir kere kıymeti maddiye ve maneviye itibarıyla hiçtir. Müzemiz var diye oraya dört paçavra koymuşuz”* (TBMMZC 1341).

Mübarek Galip Bey, vilayetlere genelge göndererek onları bir kültür envanteri kaydı oluşturmaya çağırmıştır. Maarif Vekili İsmail Safa Bey 05.11.1922 tarihinde Müzeler ve Âsâr-ı Atıka Hakkında Talimat adlı düzenleme ile müze çalışanlarının görev ve sorumluluklarını belirtmiş, arkeolojik ve etnografik eserlerin tespit edilerek kayıt altına alınmasını istemiştir (Çetin 2007). Kazı hakkının Hars Müdüriyeti idaresinde olduğunu ifade eden talimatta eski eserlerle ilgilenenlerin istifade edebilmeleri için yerel müzelerde kütüphaneler oluşturulması yönünde karar alınmıştır (Şahin 2020). Eğitim ile ilgili sorunları görüşmek için toplanan ilk bilim kurulu olan Heyet-i İlmiye’nin 15.07.1923’te aldığı kararlar içerisinde Ankara’da milli bir müze ile etnografya müzesi kurulması, Âsâr-ı Atıka

Nizamnamesi’nin gözden geçirilerek düzenlenmesi gibi müzecilikle alakalı hususların yer alması dikkate değerdir (Muşmal ve Gümüş 2021).

05.09.1923 tarihli V. İcra Vekilleri Heyeti programında Hars Müdüriyetinin genişletileceği, yapılacak incelemeler sonrasında uygun görülen yerlerde eski eserlerin toplanacağı ve milli müzeler kurulacağı ifade edilmiştir (Dağlı ve Aktürk 1988). Ankara’da Türk ve İslam eserlerini sergileyen bir milli müze kurulması konusunda Macar Türkolog Gyula Mészáros danışmanlığında çalışmalar başlamıştır. İstanbul Âsâr-ı Atıka Müzesi’ndeki meskûkâtın tasnifi ve Şark Eserleri Bölümünün düzenlenme işlerini de Berlin Müzesi uzmanları gerçekleştirmiştir (TBMMZC 1341a).

03.03.1924’te saltanatın taşınır ve taşınmaz malları millileştirilmiş, bazı taşınmazlar da müzeye dönüştürülmüştür (CSTD 1963b). Saray, köşk ve kasırlar Türk Milletinin egemenliğini temsil eden TBMM yönetimine geçmiştir. Mustafa Kemal Paşa da Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi sıfatıyla Dolmabahçe Sarayı’nda ikamet etmiş (CSTD 1963a) ve talimatları doğrultusunda müze fonksiyonunda olduğundan Topkapı Sarayı meclise bağlanmayarak İstanbul Âsâr-ı Atıka Müzeleri Müdürlüğü emrine verilmiştir (TBMMTD 1986). Şeriye ve Evkaf Vekâleti’nin kaldırılması ile Türk-İslam eserlerinin bakım ve muhafazası da Evkaf Umum Müdürlüğü sorumluluğuna bırakılmıştır (Çetin 2007). Bu tarihî eşyaların envanteri ilk defa 1924 yılında yapılmış 1933 ve 1957 yıllarında da güncellenmiştir (TBMMTD 1988).

Sinop Mebusu Rıza Nur, 1924 yılında müzeler hakkında yaptığı konuşmada Türkiye’deki müzelerde, özellikle Doğu Roma ve öncesine ait birçok eser toplandığını ancak Türk eserlerini gösteren milli bir müze yapılmadığına teessüf ettiğini ifade etmiştir (TBMMZC 1340). 1914 yılında vakıflar tarafından kurulan ve vakıf eserlerini barındıran Türk İslam Eserleri Müzesi 1925 yılında Maarif Vekâletine devrolunmuştur (BCA 213-448-10). Maarif Vekâleti çatısı altında Hars Müdürlüğü, kültür işlerinin genişlemesine paralel olarak eski eser korumacılığı, tarihi anıtların tespiti, Türk etnografyasına dair malzeme toplama ve kütüphaneleri düzenleme görevi üstlenmiştir. Bu müdürlük 1925 yılı itibarı ile Âsâr-ı Atıka ve

Müzeler Dairesi, Kütüphaneler Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü olmak üzere üç daireye bölünmüştür. Müzeler Dairesi'nin kurulması müzecilik çalışmalarını hızlandırmıştır. Müdürlüğün görevleri arasında toprak altında ve üstünde bulunan antik eserlerin ve anıtların tespit edilmesi, korunması ve tanıtılması yer almaktadır. Müdürlüğün çalışmaları neticesinde Anadolu'da müze şubeleri adı altında müze depoları açılmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında müzecilik konusunda atılan en önemli adımlardan biri, hükümetin 1925 bütçesi içerisinde müze giderlerine de yer vermiş olmasıdır (Muşmal ve Gümüş 2021). İzmir Mebusu Şükrü Saraçoğlu 1925 yılında yapmış olduğu konuşmada müze ve eski eserlere ayrılan ödeneğin çok yetersiz olduğunu, bunun mevcut sekiz müzeye taksim edilmesi ile de müzelerin mali kaynaklardan mahrum kaldıklarını ifade etmiştir. İstanbul Mebusu Yusuf Akçura ise Türk eserleri ile alakalı müze olmayışını eleştirmiş ve Maarif Vekâleti'nin konu üzerinde çalışmasını talep etmiştir. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey eldeki bütçe ile hem kültür teşkilatı yapmanın hem de kültürel eserleri toplayıp müzelerle koymanın mümkün olmadığını ifade ederek şu karşılaştırmayı yapmıştır: *"Biz yabancı ülkelerde Türkiye'nin mazisi ile karşı karşıya geliyoruz. Demek maziyi bulmak için memleketten çıkmak lâzım. Bu fecaati tasavvur eder misiniz? Buna razı mısınız? (TBMMZC 1341). Maalesef bizim yapmamız lâzım gelen şeyleri başka milletler yapmışlardır. Berlin'de Volkerkunde Museum namı altında bir müzenin alt katında üç Türk salonu vardır. Müzenin verdiği tahsisatla Türkistan'a üç defa gidilmiş, kumların altında kaybolmuş bir Türk medeniyeti ve iki Türk şehri meydana çıkarılmıştır. 1200 sene evvel ait medeniyetimizin eserlerini Türk topraklarında değil, Almanya'da seyrediyoruz. Dünyanın bütün medeni memleketlerinde sanki Türk Milleti yok olmuş gibi bütün yadigârlar hatta bugün Milli Hükümet kurulmuşken bile, hudutlarımızdan çıkarak dünyanın çeşitli müzelerine gitmiştir. Karamanoğullarının fevkalade güzel çini sandıkları nerededir? Münih Müzesi'nde. Mazinin ne kadar kabili nakil yadigârları varsa hepsi Türk toprağını terk etmiş, yabancı memleketlere gitmiştir. Çünkü Türk devleti kendisi herkesten ziyade vazife-*

dar olduğu halde bütçesinde, mektebinde, terbiyesinde kültüre yeterince yer vermediği için" (TBMMZC 1341b).

30.11.1925 tarihli Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Yasaklanmasına ve Kaldırılmasına İlişkin Yasa sonrasında bu yerlerdeki müzelik eşyalar toplanarak tasnif edilerek Etnografya Müzesi'ne nakledilmişlerdir (Önder 1989). Bu müze Türk etnografyasına ait eserleri içerecek ve inkılap tarihine tahsis olunan müze salonuyla inkılabın nasıl ve ne gibi şartlar içinde yapılmış olduğunu gösterecekti (TBMMZC 1928). Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Konya Mevlâna Dergâhı kapatılmamış ve içerisindeki eşyalar ile birlikte müze haline getirilerek Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi adıyla ziyarete açılmıştır (Önder 1989). Türbelerin mülkiyeti Evkafa, içindeki tarihi değerler ise Maarif Vekâleti'ne aittir. Maarife geçen türbelerdeki eşyaların defterlerinin tutularak tasnif edilmesi ve muhafazası için gerekli tedbirlerin alınması istenilmiştir. Örneğin, Giresun Maarif Emini, türbelerden bir bakır tas ile yedi parça geyik boynuzunun muhafaza altına alındığını ifade ederken, Ordu, Artvin, Rize, Gümüşhane Maarif İdareleri türbelerden alınmış tarihi kıymete sahip eserin olmadığını bildirmişlerdir (BCA 2023-1-1). Bunun dışında her biri ayrı bir sanat eseri olarak kabul edilen Türk ve İslam eserlerinden hangilerinin belediye veya hükümet tarafından muhafaza olunacağı Fransız mimar ve sanat tarihçisi A. Louis Gabriel başkanlığındaki heyet tarafından belirlenmeye çalışılmıştır (TBMMZC 1928). İstanbul müzesinde mevcut olan meskukat koleksiyonu tasnif etmek üzere II. Meşrutiyet döneminde İstanbul'da çalışmalar yapmış olan Berlin Müzesi Meskukat Şube Müdürü Kurt Ludwig Regling (BCA 5-41-14) ve Ünger (BCA 26-9-5) İstanbul'a davet edilmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa, 1931 yılında Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi'ni ziyaret etmiş, Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimari eserleri tetkik etmiştir. Yapılan incelemelerin ardından eserlerin bakımsızlığını görerek 19.02.1931'de Başvekil İsmet Paşa'ya İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konya müzelerinde incelemeler yaptığını ve harap bir halde bulunan abidelerin muhafaza edile-

bilmeleri için müze müdürlüklerinde arkeologlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu eksikliği giderebilmek amacıyla Avrupa'ya arkeoloji öğrenimi için öğrenciler gönderilmiş ve vakıflar idaresindeki eski eserler Maarif Vekâletine verilerek Antikitele ve Müzeler Müdürlüğü kurulmuştur (Önder 1989). Yeni teşkilatın görevleri bölgelerin tarihi, arkeolojik ve etnik karakterlerini göz önünde bulundurarak müzeler açmak, eski eserleri tespit ve tescil ederek menşei vakıf olanlar hariç bunları restore etmek, tarihî ören yerleri ve arkeolojik bölgelerde ilmî araştırmalar yapmak gibi işlerle uğraşan teknik ve ilmî personeli yetiştirmektir (CSTD 1966). Remzi Oğuz Arık bu gelişmeleri şu şekilde yorumlamıştır: *“İstiklal harplerinin sonunda, memleket kurtulunca her yanda büyük bir imar faaliyeti kapladı. Bu yenileşirmenin bazen bir imar azgınlığına kadar gittiği, tarihi anıtlar sevgisini de silip süpürdüğü görülüyordu. Bu programlılıklara, Atatürk'ün şiddetli bir müdahalesi ile son verildi”* (Madran 1996).

1931 yılında Başvekâlet, Dâhiliye Vekâleti, Evkaf Umum Müdürlüğü, Antikitele ve Müzeler Müdürü ile Etnografya Müzesi Müdürü'nden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, anıtlar ve tarihi eserlerin gerekli kültürel bilince sahip olmayan kimi belediyeler tarafından yol açmak veya arsayı satıp gelir elde etmek gibi yollarla talan edildiğini görmüş bunu engellemek için tarihi eserlerin tek merkezden yönetilmesi ve muhafazasını tavsiye etmiştir. Komisyon ayrıca onarım ve koruma programlarını hazırlamak için Abideleri Muhafaza Heyeti kurulması, onarım programlarının yapılması ve Müzeler Müdürlüğü ile koordineli çalışılması gerektiğini rapor etmiştir. Komisyon çalışmaları neticesinde Anıtları Koruma Komisyonu kurulmuş ve 1933 yılında Cumhuriyet'in ilk büyük programlı tarihi eser koruma işi başlamıştır. Maarif Vekâleti tüm valiliklere tarihi abideleri kurtaracak ivedi önlemlerin alınmasını, müzelerin gelişmesinin temini ve tarihi eserleri koruma için il özel idare ve belediye bütçelerine ödenek ayrılmasını bildirmiştir (Madran 1996). Belediye idarelerindeki mezarlıkların Türklerin bu topraklarda yaşadığına tanıklık eden tarihi, etnografik ve estetik kıymeti hâiz vesikalar olduğu belirtilerek sıhhi bir sakinca arz etmeyen eski mezarların müze halinde bira-

kılması, mezar taşlarını okuyabilecek ve tasnifini yapacak öğretmenlerin isimlerinin bakanlığa bildirilmesi istenmiştir. Eğer sıhhi bir durum söz konusu ise de müzesi olan yerlerde müzelere, müzesi olmayan yerlerde güvenli depolara nereden alındığına dair bilgilerle konulmasının her şeyden önce bir kültür borcu olduğu vurgulanmıştır (BCA 2023-1-1).

Tarihi eserleri korumanın geniş halk kitlelerinin ve yerel idarecilerin desteği olmadan gerçekleşmeyeceği bilinmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da bu konu gündeme gelmiş ve çeşitli programlar geliştirilmiştir. 1926 Türk Ocakları kurultayında ocakların içerisinde buldukları bölgenin özelliklerine göre milli sanatlarla ilgili sergiler açması, kültür müzeleri oluşturması planlanmıştır. Türk Ocakları'nın kendisini feshetmesi üzerine 1932'de açılan Halkevlerinde turizm faaliyetlerine dolaylı olarak hizmet eden üç şube vardır: Güzel Sanatlar, Dil-Edebiyat, Tarih ve Müze. Halkevleri bu şubeleri vasıtası ile kendi bölgelerinin folklorik özelliklerini, tarihini, kültürünü ortaya çıkartmaya, müze ve depolar tesis ederek eski eserleri muhafaza altına almaya çalışmışlardır. 1951 yılında halkevleri müze ve tarih kolları o güne kadar topladıkları eski eserleri müze ve milli eğitim müdürlüklerine teslim etmişlerdir (Tekinsoy 2022). 1933 yılında İl Maarif Müdürlükleri bölgelerindeki 3500 tarihi eserin tasnif işini hazırlamıştır. Maarif Vekâleti, bu bilgilere dayanarak aynı yıl içinde “Acilen Tamiiri İktiza Eden Tarihi Binalar Listesi”ni yayınlamıştır (Madran 1996). 1934 yılı itibarı ile Maarif Vekâletine bağlı müzeler şunlardır: Ankara Arkeoloji, Ankara Etnografya, İstanbul Arkeoloji, Türk ve İslam Eserleri, Topkapı Sarayı, İzmir, Konya, Bursa, Adana, Antalya, Bergama, Sivas, Efes ve Edirne Müzesi. Bu müzelerde toplam 149 personel görev yapmaktaydı (TBMMZC 1934).

Müzecilik tarihimizde, müzeler teşkilatının ayrı bir kurum olarak resmen kabul edildiği ilk yasal düzenleme Müze ve Rasathane Teşkilatı Hakkındaki Kanundur. 23.06.1934 tarihinde kabul edilen 2530 sayılı bu kanun, uzman kadrolara ihtiyaç duyan müzelerin yetişmiş eleman ihtiyacının karşılanması ve bunların müzelerde tutulması amacı ile hazırlanmıştır (TBMMZC 1934).

Bu kanun ile gelen düzenleme şu hususları içermekteydi: “Umumî müzelerde çalışanlar dört sınıfa ayrılırlar: a) Birinci sınıf mütehasıslar b) İkinci sınıf mütehasıslar c) Üçüncü sınıf mütehasıslar d) Memurlar. Müzelerde ilmî bir hazırlığa ihtiyaç gösteren işleri yapan kadrolara ihtisas memuriyetleri denir ve bunlara mütehasıs unvanı verilir. Üniversitede doktora yapmış ve kendi ihtisası sahasında orijinal bir eser vücuda ettirmiş ve en az bir batı diline vakıf bulunmuş olanlar birinci sınıf, yalnız üniversite veya yüksek mektep mezunu olanlar ikinci sınıf, en az lise veya ikinci derecede bir orta ihtisas mektebinden mezun olanlar üçüncü sınıf mütehasıs zümresine dahil olabilirler” (Resmî Gazete 1934). Böylece müzelerdeki uzman personelin kurum içerisinde yükselmeleri tesis edilerek müzelerden ayrılmalarının önü kesilmiştir.

1934 yılının önemli bir olayı da Ayasofya Camii'nin müzeye dönüştürülmesidir. Maarif Vekâleti emriyle müze müdürleri, uzmanlar, belediye temsilcileri ile Evkaf Müdürlüğü'nün müdürü ve mimarlarından oluşan bir komisyon kurulmuş ve komisyonun hazırladığı rapor 27.08.1934 tarihinde vekaletle teslim edilmiştir (Ogan 1947). Maarif Vekâleti, Başvekâlete gönderdiği 14.11.1934 tarihli yazıda tarihi vaziyeti itibarı ile caminin müzeye dönüştürülmesini ve çevresinde vakıflara ait dükkanların yıkılarak eserin açığa çıkarılmasını talep etmiştir. 24.11.1934 tarihli karar ile Ayasofya müzeye dönüştürülmüştür (BCA 49-79-6). Mozaiklerin ortaya çıkarılması işlerine yardım üzere Paris Eski Eserler Enstitüsü üyesi Boris N. Ermoloff Türkiye'ye davet edilmiştir (BCA 67-65-16). İlk önce Doğu Roma ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki Osmanlı dönemi eserlerinin buraya nakli düşünülmüşse de Maarif Vekâleti Ayasofya binasının bizatihi müze olduğunu belirterek içerisine eser konulmamasını talep etmiştir. Kubbe yüksekliği 56 metre olan bir bina içerisinde teşhir edilecek eşyaların Ayasofya'nın azamet ve haşmeti karşısında sönük kalacağı düşüncesi kabul görmüş ve eser nakli yapılmamıştır (Ogan 1947).

Hazinede bulunan eşyanın tarihi kıymetlerini tetkik ve tespit etmek üzere Müzeler Umum Müdürlüğü bir çalışma başlatmıştır (BCA 50-84-16). Müzelerin emniyetini ve idaresini kolaylaştır-

mak için müdürlerin müze binalarında ikametleri lüzumlu görülmüş müze binalarındaki küçük dairelerin müdürlere kiralanmasına karar verilmiştir (BCA 42-3-10). İstanbul ve diğer şehirlerdeki müzelerde bulunan sikke koleksiyonlarının tasnif edilerek ilmi kataloglarının yapılması, madeni eserlerin fenni usullerle temizlenmesi çalışmalarına başlanmıştır (BCA 60-93-14). Anıtları Koruma Kurulu üyelerinden Macit Kural ve M. F. Miltner 1935 yılında hazırladıkları raporlarda eski eserleri korumadaki başlıca güçlüğü maddi kaynak yetersizliği olduğunu, bu sebepten eldeki kaynakları verimli bir şekilde kullanmak için turist çekme potansiyeli de göz önünde tutularak onarım önceliklerinin belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Madran 1996).

Ayasofya Camii örneğinde de görüldüğü üzere Cumhuriyet tarihinin ilk dönemlerinde müze binası eksikliği ihtiyaç fazlası olduğu düşünülen bazı camilerin müzeye çevrilmesi ile giderilmeye çalışılmıştır. Camileri müzeye dönüştürme işi rastgele yapılmamış, müze yapılması halinde halkın ibadetlerini rahatça gerçekleştiremeyecekleri camiler kadro camileri olarak kabul edilmiştir. Örneğin arkeolog A.W. Persson tarafından Gencik Tepe kazısından çıkan Karia dönemine ait eserlerin İzmir'e nakli çok masraflı olacağından bunların o muhitte bulunan Milas Firuz Paşa Camiinde sergilenmesi ve camiinin müze yapılması için Maarif Vekâleti tarafından başvurulmuşsa da (BCA 192-317-4) yapılan incelemede caminin halkın ibadet ihtiyacını karşıladığı görülmüş ve talep kabul edilmemiştir (BCA 192-317-4). Bir diğer örnekte ise Gaziantep Nuri Mehmet Paşa Camii'nin ibadete açılması talep edildiğinde 215 metre yakınında Ömeriye ve 304 metre mesafede Karagöz Camileri mevcut olduğundan ibadete açılmasında bir zaruret görülmediği ancak (BCA 192-318-35) müze binası tedarik edilirse caminin boşaltılmasının mümkün olduğu da belirtilmiştir (BCA 130-318-35).

Mustafa Kemal Atatürk'ün güzel sanatlara verdiği önemle Dolmabahçe Sarayı velihaht dairesinde Resim ve Heykel Müzesi meydana getirilmiş ve 20.09.1937 tarihinde açılmıştır (Önder 1989). Yoğun kazı faaliyetleri sonucunda çıkan eserlerle Ankara'da bir Arkeoloji Müzesi kurulması ih-

tiyacı ortaya çıkınca, dönemin Hars Müdürü olan H. Z. Koşay, Maarif Vekili S. Arıkan'a Kurşunlu Han ve bu hanın hemen bitişiğindeki Mahmut Paşa Bedesteninin restore edilerek Anadolu Medeniyetleri Müzesi yapılmasını teklif etmiştir. Bedestenin onarılmasıyla yalnızca bir müze binası kazanılmayacağı, aynı zamanda bir anıtın da kurtarılmış olacağı düşünülmekteydi (Özkasım ve Ögel 2005). 1938 yılında Başvekil Celal Bayar İstanbul'da bulunan Askeri Müze'yi ziyaret etmiş ve müzenin durumunu beğenmeyerek müzedeki eşyanın bir depoya istif edilir gibi tertipsiz ve intizamsız bir şekilde teşhir edilmesi yerine eşyanın mütehasıs bir heyete tetkik ve tasnif ettirilerek muntazam bir şekle sokulması, lüzumsuz olanların müzeden çıkarılması ve (BCA 146-42-21) tasnif ve kataloglama işleri için Milli Müdafaa ve Genelkurmay'ın birlikte çalışmasını istemiştir (BCA 28-161-2).

01.09.1939 tarihinde başlayan II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye sıçraması tehlikesi ortaya çıkmıştır. Başvekâlet tarafından 03.09.1939'da İstanbul'daki müzelerde tedbirler alarak (BCA 88-58-9) mahzenlerde saklanabilecek veya Anadolu'ya götürülecek eşyalar için planlar hazırlanmıştır (BCA 88-87-15). Topkapı Sarayı'ndaki vesikalar muhafaza altına alınmıştır (BCA 17-95-21). Anadolu'ya nakli mümkün olmayan Sayda Lahitleri gibi ağır eserlerin tahkimi ile müze salonlarının güçlendirilme işlemleri de yapılmıştır (BCA 92-97-18). Tüm eserlerin Anadolu'ya gönderilmesinin çok masraflı olduğu görüldüğünden yerinde muhafaza edilmesi için tedbirler alınmıştır. Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan Atatürk'ün kabrinin de gerektiğinde muhafaza ve nakli için tüm hazırlıklar yapılmıştır (BCA 91-45-16) ve Maarif Vekâleti tarafından Başvekâlete şu bilgiler gönderilmiştir: "*Topkapı Sarayı ile Türk ve İslam Eserleri Müzelerindeki nakli mümkün olmayan eserler 436 sandığa, Arkeoloji müzelerinde 55 sandığa, kütüphanelerdeki kıymetli eserler 278 sandığa konularak nakle hazır bir biçimde muhafaza edilmektedir. Maddi sanat değerleri ikinci derecede görülen eserler müzelerin mahzenlerinde korunaklı yerlere nakledilmişleridir. Arkeoloji Müzesi'nde bulunan lahitlerin ağırlığının fazlalığı ve çok tamir görmüş olmaları yüzünden başka bir yere nakle uygun olmamaları dolayısı ile yerlerinde korunmaları*

kararlaştırılmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesi çatı ve birinci kat döşemesi ahşap olduğundan yangın tehlikesi karşısında betonarme yapılması düşünülmüşse de tahsisat yetersizliğinden mümkün olmamıştır. Yangın olduğunda aşağı katlara sıçramaması için her kat döşemesi kum torbaları ile muhafaza edilmektedir. Müzeli eserlerden bir kısmının yerleştirilmesi için Niğde'de Sarihan ve Akmedrese hazır hale getirilmiştir. İhtiyat halinde Niğde Bedesteni de kullanılacaktır (BCA 213-448-7). Ayrıca bir kısım kıymetli eserler ve kitapların muhafazasına ayrılan kilise tamir ve önündeki binalar istimlak edilecektir" (BCA 95-45-3). Müze eserleri savaş sonunda İstanbul'a getirildiği zaman İslami mühürlerden 24, diğer mühürlerden de 25 tanesinin bozulmuş olduğu tespit edilmiştir (TBMMZC 1955).

1925 yılında kadar Vakıflar Umum Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet veren Türk İslam Eserleri Müzesi 1925 yılında Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Vakıflar Umum Müdürlüğü 1949 yılında Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan eserler vakıflara ait menkul eşyayı içerdiğinden ve müzenin bulunduğu binanın da vakıflara ait olmasından dolayı müzenin tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğüne bağlanmasını talep etmiştir. Vakıflara gönderilen cevapta "*Müzecilik ayrı bir ihtisas ve kültür işi olduğu, bu da öteden beri Maarif Vekâletinin faaliyet sahasına girmiş bulunduğu Vakıflar idaresinin ise sadece mevcut vakıfların iyi idare ve muhafazası işleri ile görevli olduğu bilinmektedir. Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün maarifin yetkileri dâhilinde olan işleri üzerine almak sureti ile sorumluluk sahasını genişletmesi uygun olmayacağı"* ifadeleri ile vakıflara ait depolarda bulunan müzeli eşyaların da teşhir edilmek üzere Maarif Vekâletine devredilmesi istenmiştir (BCA 213-448-10).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 01.11.1941 tarihinde TBMM açılış konuşması esnasında "*İnkılap tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti rejimi mevzuları etrafında ilmî incelemeler yapmak ve yaymak üzere, İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü kurulması kararlaştırılmıştır"* sözleriyle işaret ettiği (İnönü 1993) husus üzerinde gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1942 yılında Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün kuruluş amaçlarından bir tanesi de Türk İnkılap Tarihi Müzesi'ni kurabilecek uzman bir teşkilata sahip

olma isteğidir. Bu amaçla da bütün resmî ve milli kurumların dosya ve arşivlerinde mevcut olan ve İnkılap Tarihi ile ilgili bulunan evrak ve belgeleri enstitüye vermeleri kararlaştırılmıştır (TBMMZC 1942).

1943 yılında sayısı kırkı bulan müze ve müze depolarında toplanan eser sayısı 759807'yi aşmıştı (Eski Eserler 1945). Müzelerde toplam 151 kişi istihdam edilmiş olup bunlardan 57'si ihtisas sahibidir (Resmî Gazete 1943). 1943-1944 yıllarında Türkiye'de Müze ve Müze depoları Tablo 2'de yer almaktadır.

Müzeler ile her türlü tarihî eserlerin korunma ve onarıma işleri, Antikitele ve Müzeler Müdürlüğü tarafından idare olunmakta iken kapsamlı işleri yapan bu teşkilat sadece bir müdür, bir arkeolog ve dört memurdan oluşmaktaydı. 1944 yılında gelindiğinde teşkilatın umum müdürlük haline getirilmesi düşünülmüş böylece Antikitele ve Müzeler Müdürlüğü yerine 4624 sayılı kanunla Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü kurulmuştur (TBMMZC 1944). 1945 yılında eski eser ve müzelerin durumunu görüşmek üzere Eski Eserler ve Müzeler Danışma Kurulu toplanmış ülke ölçeğinde tüm eserlerin haritalar üzerinde saptanması ve onarım önceliklerinin belirlenmesi hakkında kararlar alınmıştır (Madran 1996).

1951 yılında DP Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel, Müzeler ve Eski Eserler Umum Müdürlüğü'nün yeterli bir tahsisat ile gelecek nesillere enkaz değil, tarihî eserler bırakmasını arzu ettiğini belirtmiştir (TBMMZC 1951). Meclise sunulan önergede de tahsisatın arttırılması ile tarihi kıymetlerimizi kurtarmış olacağımız gibi bunları görmeye gelecek turistlerin getireceği dövizlerle de hazineye de milyonlar sağlamış bulunacağız denilmiştir (TBMMZC 1951). Remzi Oğuz Arık da turizm endüstrisini besleyecek en önemli müessese müzelerdir diyerek ivedilikle kurulmasını istemiştir (TBMMZC 1952). 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulması ile mimari kültürel mirasın bazılarının müzeye dönüşmesi sağlanmıştır. Örneğin 1952 yılında TBMM Müzesi birinci meclis binasında kurulmuştur (Yenişehirlioğlu 2009).

Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, ödenek yetersizliği ve personel eksikliği yüzünden müzelerin mecburi olarak ziyaretçiyi azaltacak tedbirler alma yoluna gittiklerini ifade etmiştir (TBMMZC 1952). Sinop Milletvekili Nuri Sertoğlu, personel eksikliğinden dolayı Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin dört gün, Topkapı Müzesi'nin altı yarım gün, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin üç yarım gün, Türk İslâm Eserleri ve Eski Şark Eserleri Müzesi'nin ise dört yarım gün açık olduğunu söylemiştir. Nuri Bey ayrıca özellikle turistlerin ilgisini müzelere çekecek mü-

Tablo 1. Tekke ve Türbelerden Müzelere Alınan Eşya Listesi (Eski Eserler 1945).

Müzenin adı	Eşyanın adedi	Mülâhazat
Adana Müzesi	242	Adana ve Tarsus tekkelerinden
Ankara Arkeoloji Müzesi	25	Vilâyet tekkelerinden
Ankara Etnografya Müzesi	469	Vilâyet tekkelerinden
Antalya Müzesi	23	Vilâyet ve kaza tekkelerinden
Bursa Müzesi	1252	Vilâyet tekkelerinden
Edirne Müzesi	162	Vilâyet tekkelerinden
İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	413	Vilâyet tekkelerinden
İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi	1972	İstanbul tekkelerinden
İzmir Müzesi	25	Vilâyet ve kaza tekkelerinden
Kastamonu Müzesi	21	Vilâyet tekkelerinden
Konya Müzesi	9	Müzenin kendi eşyası dâhil değildir
Sivas Müzesi	143	Vilâyet tekkelerinden
Tokat Müzesi	181	Vilâyet tekkelerinden
Tire Müzesi	202	Vilâyet ve kaza tekkelerinden

Tablo 2. Müze ve Müze Depoları (1943-1944)

<i>Müzenin adı</i>	<i>Kuruluş Tarihi</i>	<i>1943-1944 yılında eser sayısı</i>
<i>Müze Müdürlükleri:</i>		
Adana Müzesi	1924	19446
Afyon Müzesi	1931	3620
Ankara Arkeoloji Müzesi	1923	39511
Ankara Etnografya Müzesi	1927	12282
Antalya Müzesi	1923	4134
Bergama Müzesi	1924	5398
Bursa Müzesi	1923	5292
Erzurum Müzesi	1942	—
Gaziantep Müzesi	1943	830
Hatay Müzesi	1939	19050
İstanbul Arkeoloji Müzesi	1869	285227
İstanbul Ayasofya Müzesi	1934	491
İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	1934	282854
İstanbul Çinili Köşk Müzesi	1875	Topkapı Sarayı Müdürlüğüne bağlı
İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi	1912	20580
İzmir Müzesi	1926	9860
Kastamonu Müzesi	1941	1386
Konya Müzesi	1904	17031
Manisa Müzesi	1935	4105
<i>Müze Memurlukları:</i>		
Diyarbakır Müzesi	1934	1635
Edirne Müzesi	1923	3456
Efes Müzesi	1934	951
Kayseri Müzesi	1929	4007
Niğde Müzesi	1936	3841
Sivas Müzesi	1927	1591
Tokat Müzesi	1926	2022
Van Müzesi	1933	157
<i>Müze Depoları</i>		
Alaca	1935	2240
Amasya	1926	373
Çanakkale	1932	4073
Denizli	1932	439
Eskişehir	1943	---
Isparta	1935	322
İznik	1934	638
Kırşehir	1936	89
Kütahya	1936	1903
Samsun	1933	225
Sinop	1926	580
Silifke	1935	145
Tire	1936	623

ze reklamlar yapılmasını talep etmiştir. Denizli Milletvekili Baha Akşit, müzelerin çağdaş müzecilik anlayışından uzak eski eser deposu halinde olduğunu, bunun düzeltilmesinin kültür birliği açısından çok önemi bulunduğunu belirtmiştir (TBMMZC 1953).

1954 yılında Maarif Vekili Rıfkı Salim Burçak'ın "müzelerimizde en mühim meselemiz, müze personeli meselesidir. Biz bu elemanları yetiştirmekle meşgulüz" sözlerine (TBMMZC 1954) rağmen Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, turistik bakımdan memleketin en önemli hazinesinin müzeler olduğunu söylemiştir. Onat, müdürlüğün yeterli çalışmayı yapmadığını, eski eserler kanununun yıllardır hazırlanamadığını, müze vasfı taşıyan müzelerimizin sayıca az ve personelin de yetersiz olduğunu ifade ederek şunları söylemiştir: "Topkapı Müzesi bugünkü hüviyetiyle nedir anlayamazsınız. Yazı müzesi midir? Kitap müzesi midir? Tarihî bir saray mıdır? Sabahleyin erken kalkan bir vilâyetin köşesinde bir müze açmıştır. Ne mahiyettedir? Bir iki çanak çömleğin yanında gayet kıymetli bir eser. Ne ilmî bir tasnif ne usulüne uygun bir tertip yoktur" (TBMMZC 1954). 1955 yılında Muğla Milletvekili Turhan Akarca da benzer görüşleri dile getirerek Türkiye'de müzeciliğin depolamadan ibaret olduğunu, ilmi bir tasnif ve fişlemenin yapıldığını söylemiştir (TBMM 1955). Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil de "Müze, çoğumuzun nazarında, kapısına bir bekçi dikmekle muhafaza edilebilen bir eşya deposudur. Ona yeni bir mâna veremediğimiz içindir ki bol tahsisat ayırmağa da bir türlü elimiz varmıyor. Yeterince tahsisat ayırmadığımız için de hakikî müzeci yetiştirmenin yolunu bulamıyoruz" diyerek temel meselenin paradan ziyade zihniyet olduğunu ifade etmiştir (Siyavuşgil 1955).

1960'lı yıllarda çok sayıda yeni müze binası Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlattırılmış olan bir müze projesine göre inşa edilmiştir. Ancak tarihi mekanların müzeye uyarlanması anlayışı Türk müzeciliğinin neredeyse genel karakteri olmuştur (Öskasım ve Ögel 2005). Başbakan İsmet İnönü 1961 yılı hükümet programında güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayın gibi alanlarda her çeşit kültür hareketlerinin yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaklarını taahhüt etmiştir (CSTD 1961). 1961 yılı içinde müzelerin

sayısı 25 müdürlük ve 21 memurluk olmak üzere 46'ya yükselmiştir. Ayrıca 11 müze deposu bulunmaktadır (CSTD 1962).

Türkiye'de ilk defa olarak modern müzecilik anlayışına göre eserlerin kendi tarihi ve tabii çevreleri içerisinde muhafaza ve teşhiri yolu ile bilimsel ve turistik bir merkezin kuruluş denemesi Osmanlı Karatepe'de gerçekleştirilmiştir (BCA 114-721-4). Eski Eserler ve Müzeler Komitesi 01.02.1961 tarihli toplantıda Türkiye'de şu müze çeşitlerinin bulunduğu tespitini yapmışlardır: Arkeoloji Müzeleri, Etnografya Müzeleri, Devrim Müzeleri (TBMM, Mudanya Müzesi vb), Anıt Müzeler (Anıtkabir ve Mevlâna), Müze Evler (II. Murat Evi Müzesi, Ziya Gökalp Müzesi), Tarih ve Sanat Müzeleri (Topkapı Sarayı Müzesi, Resim ve Heykel Müzesi), Müze Anıtlar (Ayasofya, Kariye). Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetlemesi dışında ise Askeri Müze, Deniz Müzesi gibi Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı müzeler ile Belediye Müzeleri, Sağlık Müzesi ve az sayıda özel müze bulunmaktaydı. Dünya'da mevcut olup henüz memleketimizde kurulmamış olan müze çeşitlerinden on yıllık süreç içerisinde teşkili faydalı görülen müzeler şu şekilde tespit edilmiştir: Açık Hava Müzeleri, İlim ve Fen Müzesi, Tabiat Tarihi Müzesi, Süsleyici Sanatlar Müzesi, Pedagoji Müzesi, Basın Müzesi, Spor Müzesi. Müzelerin derecelere ayrılması kararlaştırılarak şu dereceler oluşturulmuştur (BCA 2023-1-3):

- Bölge Müdürlükleri: Adana, Afyon, Anıtkabir, Büyük Millet Meclisi, Ankara Etnografya, Ankara Arkeoloji, Antalya, Bergama, Bursa, Edirne, Efes, Gaziantep, Hatay, İstanbul Arkeoloji, Ayasofya, Topkapı, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Konya, Manisa, Maraş, Niğde, Sivas
- Müze Müdürlükleri: Akşehir, Amasya, Aydın, Çanakkale, Diyarbakır, Erzurum, İznik, Karatepe, Kütahya, Mardin, Mudanya, Samsun, Side, Silifke, Sinop, Tire, Tokat, Van
- Müze Depoları: Alacahöyük, Burdur, Denizli, Bodrum, Erdek, Harput, Eskişehir, Kars, İzmit, Karacasu, Kınık, Milas, Sart, Yalvaç

Müzelerin tarih, arkeoloji ve sanat tarihi yönünden benzerliklerini göz önünde bulundurarak, merkezîyetçi bir anlayışın ötesinde, Türkiye'de

bölge müzeciliğine gitmenin faydalı olacağı düşünülmüş (CSTD 1966) ve ilk aşamada Ankara, İstanbul, Konya, İzmir, Antalya, Afyon-Denizli, Çukurova, Kayseri, Karadeniz, Diyarbakır, Erzurum, Van illerinde açılması planlanmıştır (BCA 2023-1-3). 1963 yılında Manisa Senatörü Ferit Alpiskender “*Hangi yere müze yapılmış ve Milli Eğitim’e devredilmiş ise maalesef bugün enkaz haline gelmiş, tarihî değerlerini kaybetmiştir*” diyerek eleştirmiştir (CSTD 1963a). Yeni Türkiye Partisi Grubu adına konuşan Hasan Kangal “*Türk Turizmini geliştirmek için müzelerin etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Avrupa ülkelerinde müzecilik bir işletmecilik halindedir. Müzeleri ilgisizliği ve beceriksizliği sabit olan Milli Eğitim Bakanlığı’ndan alarak yakın alâkası bulunan Turizm Bakanlığı içerisinde toplamak lâzımdır*” demiştir. Ancak mecliste, eski eserlerin araştırılmasının bilimsel bir konu olduğundan Milli Eğitim Bakanlığını alakadar ettiği, Turizm ve Milli Eğitim Bakanlıklarının sıkı işbirliği yapması gerektiği görüşü ağır basmıştır.

Turizm Bakanı Ali İhsan Göğüş (1963-1965), turizm hususunda genel bir plansızlığın hâkim olduğunu ifade ederek Turizm Bakanlığı’nın turizm yatırımları beş milyon iken diğer bakanlıkların turizm yatırımlarının 125 milyon olduğunu vurgulamıştır. İhsan Göğüş’ün “*Eski eserler ve müzeler konusunda da Milli Eğitim Bakanlığı ile sıkı bir iş birliği yapmak mecburiyetindeyiz. Bu iş birliği halen kâfi derecede değildir. Bunu artırmak lâzımdır. Turizmde eski eserlerin ve müzelerin oynadığı rol mühimdir*” şeklindeki sözlerine (CSTD 1964) ve 1965 yılında Almanya’dan gelen Prof. Dr. Fritz Baade’nin müzeler hakkında görüşlerini belirtmesine rağmen ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir (CSTD 1965). Nitekim DPT raporunda sorun şu şekilde vurgulanmıştır: “*Turizm Sektöründe maalesef şimdiye kadar koordinasyon mekanizması kurulamamıştır. Bilhassa Gümrükler Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü gibi kuruluşların kendilerini turizm çağına uyduramadıkları ve çok sayıda şikâyetlere yol açtıkları bir gerçektir*” (CSTD 1969). Planlı dönemdeki hükümet programlarında müzeler ilk defa II. Demirel Hükümeti’nin (1969-1970) programında “*memleketimizin tarihi ve turistik bölgelerinin arkeolojik karakterleri göz önüne alınarak müzeler açma, eski eserleri meydana çıkarma,*

bunları yurt içi ve yurtdışında tanıtma çabalarımıza devam edilecektir” şeklinde yer almıştır (Sanal 2000).

1973 yılında Bursa Senatörü Şeref Kayalar, eski eserler ile alakalı kanunun 1954 yılından beri hazırlanmakta olduğunu, 1964 ve 1969 yıllarında meclise geldiğini ancak sürekli komisyonlara iade edildiğinden değerini yitirdiğini ifade ederek meclisin konu üzerine eğilmesini talep etmiştir. Başbakanlık Kültür Müsteşarı Mehmet Önder de “*67 seneden beri tek mevzuat olarak görülen Âsâr-ı Atıka Nizamnamesinin sıkıntısını bu zamana kadar çektik. Bugün Türkiye sınırları içerisinde 87 müzeye dağılmış 1.250.000 eser vardır. Bunlar, dağ bayır demeden, 10 kuruştan 10 liraya kadar ceza veren bir nizamname ile bu eserleri korumaya çalışan müzeci arkadaşlarımızın memlekete kazandırdığı hazinelerdir*” diyerek konunun önemine dikkat çekmiştir. 1973 yılında meclise sunulan kanun gerekçesinde 1906 Nizamnamesi şu şekilde eleştirilmiştir: “*Arkeoloji ve tarih bilimleri bakımından çok gelişmiş olan zamanımız icap ve ihtiyaçlarına uymamakla beraber turizm davasının da tamamen meçhul bulunduğu bir zamanda hazırlanmıştır. Tarihî anıtların korunmalarını ve onarımlarını sağlamayacak kadar eskidir. Toprakta ve su altında bulunan eserleri tahrip edenlere karşı alınacak cezai tedbirleri caydırıcılıktan çok uzaktır. Eski eserlerin yurt dışına kaçırılmasına engel olamamaktadır*” (CSTD 1973).

Türk Müzeciliğine yeni bir yön veren olan 1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, 55 madde olup 10 bölümden ibarettir. Kanuna göre, her türlü müzelerin kurulması yaşıatılması ve geliştirilmesi Milli Eğitim Bakanlığı’nın görevidir. Devlete ait arazi ve emlak ile özel ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan emlak ve arazide, varlığı bilinen veyahut sonradan meydana çıkacak olan her çeşit taşınır ve taşınmaz eski eserler devletin malıdır. Bunların kazılarla meydana çıkarılmaları, yerlerinde korunmaları, taşınır eski eserlerin müzelerde toplanmaları bu kanun hükümlerine göre yürütülür (Resmî Gazete 1973).

1975 yılında mecliste konuşan Kültür Bakanı Nermin Neftçi (1974-1975) 88 müzeye sahip Türkiye’nin müzecilik faaliyetleri bakımından zengin olduğunu belirterek turizm ve müzecilik faaliyetleri arasındaki yakın alakayı şu örneklerle

izah etmiştir: “Arabistan’daki petrol bir gün biter fakat Türkiye tarihî sitleri eski eserleri ile hazineye sahiptir ve bunların henüz dörtte biri ya bulunmuş ya bulunmamıştır. Âdeta kapalı bir kutu gibidir. Eğer, bu eski eserlerimizin koruyuculuğunu, bunların dünyaya tanıtılmasını severek, isteyerek yapabilirsek, petrolden önemlidir. Bu bir kültürdür, dünyada hiçbir ülkenin sahip olmadığı hazineleridir” (CSTD 1975). Adalet Partisi Grubu adına konuşan Feyzi Halıcı da “Türkiye, açık bir müzedir. Tabii güzelliklerimiz, tarihî hazinelerimiz emsalsizdir” şeklindeki sözlerin kendimizi kandırmaktan öteye gitmediğini zira bunu hiç kimseye duyuramadığımızı söyleyerek şöyle devam etmiştir: “1973 yılında 1.341.527, 1974 yılında 1.110.298 ve 1975 yılında ayında 1.360.648 turist 232 milyon dolarlık para harcamıştır, bu durum dünya ortalamasına bakıldığında yüz kızartıcıdır” diyen Halıcı şu soruları sormuştur: “Arabasıyla gezintiye çıkan turistin ülkede can güvenliği içinde seyahatini, trafiğini sağlayabilecek miyiz? Şüphelidir. Tarihî eserlerimizi rahat yollardan giderek görmesini, karayollarımız temin edebilecek mi? Şüphelidir. Bütün bu soruları daha çok uzatmamız mümkündür. Bunların halli bir Hükümet meselesidir” (CSTD 1976).

1979 yılında turizm meselesi hakkında konuşan Aydın Senatörü Sadettin Demirayak, turistlerin istediği müze ve deniz imkanının Türkiye’de fazlası ile olmasına ve her göreve atanan bakanın “turizm patlaması olacak” şeklinde beyanda bulunmasına rağmen beklenen turizm patlamasının olmadığına dikkat çekmiştir (CSTD 1979). 1980 yılında Nevşehir Senatörü Ragıp Üner 74 tane müzesinde 1,5 milyon sanat şaheserinin teşhir edildiği Türkiye’ye turist gelmemesini bütçe meselesi ile ilgili bulmuş ve eleştiriyi yapmıştır: “1980 bütçesinden Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’na ayrılan ödenek, 2 milyar 765 milyon 843 bin lira olup genel bütçe içerisindeki yeri %0,65’tir. Milyarlarca liralık döviz kazandırabilecek bir bakanlığa bu kadar az ödenek ayrılması üzüntü verici bir hadisedir” (CSTD 1980).

2000’li yıllara gelindiğinde Türk Müzeciliği 150 yılı aşkın zamanda temel sorunlarını çözme konusunda başarılı olamadığı gibi sorunlar katlanarak büyümüştür. Başta küçük müzeler olmak üzere pek çok müze kendi kurumundaki eser sayısını bile tam olarak bilememekteydi. Büyük birkaç müze dışında hiçbir müzede konserva-

tör eğitimi almış uzman personel olmadığı gibi kadro açmak için girişim de yoktu. Türkiye genelinde taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının nitelik ve nicelikleri bilinmemekteydi. Kültürün tarihsel verilerini derleme, koruma, belgeleme, sergileme ve bu yolla eğitim araştırma çalışmaları yapmakla yükümlü müzeler tahsisat ve personel yetersizliğinden işlevlerini tam olarak yerine getiremediler. Avrupa’daki örnekleri müzeoloji kapsamında üniversitelerde yerini alırken ülkemizdeki müzeler, tarihsel olanı çağdaş yaşamla bütünleştirememiş bunun yerine depolama kurumuna dönüşmüştür. Müzeler eski eserlerin saklandığı depo, müzecilere ise bu depoları korumakla görevli memurlar olarak bakılmıştır. Onlara bilimsel kimlik ve etkin bir araştırma işlevi verilmemiştir. Bu nedenle çağdaş dinamizm bu kurumlara girememiştir. 1980 sonrasında ise turizm politikasının gelişmesi ile müzeler iyi para getiren ziyaret mekanları olarak görülmeye başlamıştır (Yaraş 1997).

11.11.2005 tarihinde Ulusal Müze Başkanlıklarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Buna göre: “Ulusal kültür mirasını bilimsel yöntemlerle toplayan, koruyan, onaran, sınıflandıran, tanıtan, sergileyen, kültürel, eğitsel ve bilimsel etkinlik faaliyetleri ve kurumsal ilişkilerle toplumla iletişim ve etkileşim içinde bulunan, coğrafi konum, koleksiyonların içeriği ve genişliğine göre bakanlıkça belirlenen hizmet birimlerine ulusal müze adı verilmiştir. Müzelerin bölge ve konumları, teşhirde ve depolarında sahip oldukları eserlerin ait oldukları dönemleri ve sayıları, bağlı ören yerleri, ziyaretçi sayıları göz önüne alınarak 23 adet ulusal müze ve müze başkanlığı belirlenmiştir. Ulusal müzelerde, müze başkanı ve ona bağlı müze müdürü ile işletme müdürü ve müze kurulundan oluşan müze yönetiminin kurulması hükme bağlanmıştır. Ulusal müzeler dışında kalan müzeler buldukları ilin il özel idaresine ve belediyelere devredilecektir” (Resmî Gazete 2005).

2006 yılı başında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde Bilgi Teknolojileri ve Proje Geliştirme Şubesi kurularak müzelerde otomasyona geçilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Müze bilgi sistemi ile eski eserlerin görsel ve envanter verilerinin dijital ortama aktarılması merkezi bir ağ üzerinden takip edilmesi

hedeflenmiştir. 5225 sayılı Kültür Yatırım ve Girişimlerini Teşvik Kanunu ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunları ile müzecilik alanında birçok yenilikler getirilmiştir. 5225 sayılı kanun ile taşınmaz kültür varlıklarının yaşıtararak korunması amacıyla bu tür taşınmazların kültür yatırımcısı ve girişimcilerine tahsis edilmesi yolu açılarak kültür merkezleri ve özel müzelerin yaygınlaştırılması sağlanmıştır. 5226 sayılı kanun kapsamında başlatılan Ulusal Müze oluşturulması çalışmaları çerçevesinde 23 Müze Müdürlüğü Ulusal Müze Başkanlığı kapsamına alınmış çağdaş ve daha katılımcı bir müzecilik anlayışının Türkiye’de de uygulanması amaçlanmıştır. Müzecilik alanında yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin içerisinde bulunduğu geniş katımlı bir yönetim anlayışına geçilmesi amaçlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç dünyada devlet müzeciliği anlayışının yavaş yavaş bittiğini uygun şartların sağlanması halinde özel müzelerin kurulması ve geliştirilmesinin önünde engel bulunmadığını söylemiştir (TBMMTD 2006).

Atilla Koç’un Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005-2007) Türk Müzeciliğinde önemli bir dönemdir. Türk müzelerinde geniş kapsamlı envanter kontrolü yapılmış ve bu denetimler sayesinde Türk kamuoyu müzelerden kaybolan veya asılları ile yer değiştirilen eserler hakkında bilgi sahibi olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay (2007-2013), Koç’un bakanlık dönemi ni şu şekilde anlatmıştır: “İlk defa geçen hükümet döneminde Türkiye’nin müzelerinde denetim başlamıştır ve o sayede bazen üzücü haberler alıyoruz. Ama ne zaman kaybolmuş? On yıl önce mi? Beş yıl önce mi? Yirmi beş yıl önce mi? Bu ne yazık ki çok da tespit edilemiyor ama müzeler bir envantere bağlanıyor bir kayda bağlanıyor” (TBMMTD 2007).

SONUÇ

Tarihi eserlerin korunması ve bunların müzeler vasıtası ile hem korunup hem de aktarılması meselesi milletlerin kültürel gelişmişlikleri ve iktisadi durumları ile yakından alakalıdır. Kültürel açıdan yetkin olamayan milletler tarihi eserlerin herhangi bir değeri olduğunu düşünmez ve onları muhafaza etmek gayreti içerisinde olmazlar.

Osmanlı Devleti dünyadaki modern müzecilik anlayışının oldukça gerisinde idi. Ormanlar Osmanlı Devleti için 1870’te kanun çıkıncaya kadar cibal-i mübaha yani doğada kendiliğinden yetişen ve tasarruf hakkının kimsede olmadığı yerler iken tarihi eserler de 1884 yılına kadar ormanlar ile aynı akıbeti paylaşmış, isteyen arzu ettiği gibi tasarruf etmiştir. Türk Müzeciliği ilk teşkilatlanmaya başladığı dönemden itibaren uzman personel ve yeterli ödenek sıkıntısını bir türlü aşamamış, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da bu durum devam etmiştir. Müzeler ellerindeki eserleri sergilemek ve bunlarla ilgili araştırmalar yaparak ilim alemine sunmak yerine imkanların elverdiği ölçüde ancak ellerindeki eşyaları muhafaza etmeyi başaramışlardır. Burada da ayrıntılı bir envanter çalışması, fotoğraflama ve tasnif olmadığından müzeler tamamen çalışanlarının iyi niyetlerine terk edilmişlerdir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa Türk müzeciliğinin 1870’lerden bu yana bir gelişme çizgisi içerisinde olduğu görülmekle birlikte aslında modern manada müzecilik anlayışının kabul edilerek uygulamaya geçilmesi 1970’lerden sonra başlamıştır. Bunda en büyük etken kültürel bir amaçtan ziyade müzecilik faaliyetlerine maddi açıdan bakılarak, müzelerin daha fazla turist çekebilmek, gelir elde etmek için bir araç olarak görülmesi önemli bir etkidir. 2000’li yıllardan itibaren de hükümetler devlet müzeciliği anlayışı yerine kendi yetkilerini yerel ve özel müzelerle devrederek gelir getiren büyük müzeler dışındaki müzeleri kendi bütçelerinden çıkarmayı tercih etmişlerdir. 2023 yılı itibarı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne bağlı 212 müze hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, D. U. (2020). Koleksiyon Toplanması dan Müze Yapılarına Geçiş Aşamaları ve İlk Müze Okulu Açma Girişimi, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6 (1): 82-91.
- BCA, 490.1.0.0/2023-1-3.
- BCA, 490.1.0.0/2023-1-1.
- BCA, 30.10.0/192-317-4.
- BCA, 030.10/146-42-21.
- BCA, 30.10.0/17-95-21.
- BCA, 30.10.0/28-161-2.

- BCA, 030.10/254-713-13.
 BCA, 30.10/ 213-448-10.
 BCA, 30.1/114-721-4.
 BCA, 30.18.1.2/ 213-448-7.
 BCA, 30.18.1.2/ 49-79-6.
 BCA, 30.18.1.2/ 50-84-16.
 BCA, 30.18.1.2 /60-93-14.
 BCA, 30.18.1.2/67-65-16.
 BCA, 30.18.1.2/88-87-15.
 BCA, 30.18.1.2/92-97-18.
 BCA, 30.18.1.0/95-45-3.
 BCA, 30.18.1.2/88-58-9.
 BCA, 30.18.1.2/5-41-14.
 BCA, 30.18.1.2/42-3-10.
 Çakmak, B. (2019). Osmanlı Taşrasında Âsâr-ı Atıka Bilincinin Gelişimi: Gediz Kazasında Bulunan Eski Eserler, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15 (30): 169-188.
 Çal, H. (1997). Osmanlı Devleti'nde Âsâr-ı Atıka Nizamnameleri, *Vakıflar Dergisi*, 26: 391-400.
 Çetin, Y. (2007). Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar, *Sanat Dergisi*, 12: 117-121.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1961). *Dokuzuncu Birleşim*, D.1, C.1, T.1.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1962). *Yirmi Sekizinci Birleşim*, D.1, C.1, T.1.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1963a). *Yirmi Yedinci Birleşim*, D.1, C.8, T.2.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1963b). *Yetmişikinci Birleşim*, D.1, C.11, T.2.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1964). *Kırkikinci Birleşim*, D.1, C.18, T.8.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1965). *83ncü Birleşim*, D.1, C.27, T.4.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1966). *38inci Birleşim*, D.1, C.32, T.5.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1969). *25inci Birleşim*, D.1, C.50, T.6.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1973). *56ncı Birleşim*, C.10, İ.112.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1975). *31nci Birleşim*, C.20, İ.14.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1976). *35nci Birleşim*, C.26, İ.15.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1979). *37nci Birleşim*, C.41, İ.18.
 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1980). *31nci Birleşim*, C.45, İ.19.
 Dağlı, N. ve Aktürk, B. (1988). *Hükümetler ve Programları (1920-1960)*. Ankara: TBMM Basımevi.
 Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün Genel Durumu (1945). Ankara: Maarif Matbaası.
 İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1939-1960 (1993). Ankara: TBMM Yayınları.
 Kandemir, Ö. ve Uçar, Ö. (2015). Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (2): 17-47.
 Madran, E. (1996). Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-1, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 16 (1-2): 59-97.
 Mumcu A. (1969). Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3): 45-78.
 Muşmal, H. ve Gümüş H. (2021). *Türkiye'de Müzecilik (1839-1938)*. İstanbul: Selenge Yayınları.
 Ogan, A. (1947). *Türk Müzeciliğinin 100. Yıl Dönümü*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
 Sanal, T. (2000). *Demirel Hükümetleri*. Ankara: Sim Matbaacılık.
 Şahin, M. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Müzecilik Tarihi (1846-1938)*. İstanbul: Kitapyurdu Yayıncılık.
 TBMM Tutanak Dergisi (1952). *Kırk dokuzuncu Birleşim*, D.9, C.13, İ.2.
 TBMM Tutanak Dergisi (1953). *Elli üçüncü Birleşim*, D.9, C.20, İ.3.
 TBMM Tutanak Dergisi (1986). *37'inci Birleşim*, D.17, C.33, İ.4.
 TBMM Tutanak Dergisi (1988). *38'inci Birleşim*, D.18, C.19, İ.2.
 TBMM Tutanak Dergisi (2006). *13'üncü Birleşim*, D.22, C.133, İ.5.
 TBMM Tutanak Dergisi (2007). *31'inci Birleşim*, D.23, C.8, İ.2.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1340). *Yedinci İçtima*, D.2, C.7, İ.1.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1341). *Otuz sekizinci İçtima*, D.2, C.12, İ.3.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1341a). *Yetmişinci İçtima*, D.2, C.15, İ.2.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1341b). *Yetmiş birinci İçtima*, D.2, C.15, İ.2.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1928). *Altmış Dördüncü İçtima*, D.3, C.3, İ.1.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1934). *Yetmiş İkinci İnikat*, D.4, C.23, İ.3.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1942). *Kırk İkinci İnikat*, D.VI, C.24, İ.3.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1944). *Seksen Altıncı İnikat*, D.7, C.12, İ.1.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1951). *Elli Birinci Birleşim*, D.9, C.5, İ.1.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1954). *Kırk dokuzuncu İnikat*, D.9, C.28, İ.4.
 TBMM Zabıt Ceridesi (1955). *Otuz beşinci İnikat*, D.10, C.5, İ.1.
 T.C. Resmî Gazete (1943). *5309 Sayılı Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1943.
 T.C. Resmî Gazete (1973). *14527 Sayılı Resmî Gazete*, 25 Nisan 1973.
 T.C. Resmî Gazete (1970). *13691 Sayılı Resmî Gazete*, 11 Aralık 1970.
 T.C. Resmî Gazete (1934). *2742 Sayılı Resmî Gazete*, 26 Haziran 1934.
 T.C. Resmî Gazete (2005). *25990 Sayılı Resmî Gazete*, 11 Kasım 2005
 Tekinsoy, B. (2022). Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri, *ASOBİD*, 12: 49-65.
 Önder, M. (1989). Atatürk ve Müzeler, *ATAM*, 6 (16): 63-74.
 Önge, M. (2018). Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye'de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr-ı Atıka, *Avrasya Terim Dergisi*, 6 (1): 8-14.

Mery İsmail Özer

Özkasım H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye’de Müzeciliğin Gelişimi, *İTÜ Dergisi*, 2 (1): 96-102.

Siyavuşgil, S. E. (1955). Modern Müzecilik, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 168: 10-11.

Yaraş, A. (1997). Kuruluşunun 150’nci Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri 24-26 Eylül 1996 İstanbul. İçinde; *Çağdaş Müzecilik Yolunda, Devlet Müzelelerinde Çalışan Müzecilerin Sorunları* (ss. 64-71). Ankara: ATASE Yayınları.

İsmail ÖZER

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu (2002). Yüksek lisans (2005) ve doktora derecesini (2010) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim dalından aldı. Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi’nde çalışmaya başladı (2002). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde göreve başladı (2007). Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde göreve başladı ve Doçentlik unvanını Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi alanında aldı (2020). Halen Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’nde görev yapmaktadır.